

07:25

Niels Ploug

SOCIALT UDSATTE BØRN

IDENTIFIKATION, VIDEN OG HANDLEMULIGHEDER
I DAGINSTITUTIONER

07:25

SOCIALT UDSATTE BØRN

IDENTIFIKATION, VIDEN OG HANDLEMULIGHEDER I
DAGINSTITUTIONER

Niels Ploug

KØBENHAVN 2007

SFI – DET NATIONALE FORSKNINGSCENTER FOR VELFÆRD

SOCIALT UDSATTE BØRN. IDENTIFIKATION, VIDEN OG
HANDLEMULIGHEDER I DAGINSTITUTIONER

Afdelingsleder: Ivan Thaulow

Afdelingen for børn, integration og ligestilling

ISSN: 1396-1810

ISBN: 978- 87-7487-870-4

Layout: Hedda Bank

Oplag: 800

Tryk: BookPartnerMedia A/S

© 2007 SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

Herluf Trolles Gade 11

1052 København K

Tlf. 33 48 08 00

sfi@sfi.dk

www.sfi.dk

SFI's publikationer kan frit citeres med tydelig
angivelse af kilden. Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser
til eller gengiver SFI's publikationer, bedes sendt til centret.

INDHOLD

	FORORD	5
	RESUME	7
1	INDLEDNING	11
2	HVAD ER ET SOCIALT UDSAT BARN?	15
3	VIDEN OG VARIATION	19
4	ER IDENTIFIKATION OG FORUDSIGELSE MULIG?	27
5	FORVANDLING KRÆVER MERE END PÆDAGOGERS HANDLING	33
6	INTENSIVERET INDSATS	37
	REFERENCER	39
	SFI-RAPPORTER SIDEN 2006	41

FORORD

Indsatsen mod den negative sociale arv står højt på den politiske dagsorden. I den forbindelse har Socialministeriet bedt SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd om at undersøge, hvordan den eksisterende forskningsmæssige viden, pædagogernes daglige praksis og de kommunale vejledninger på området forholder sig til identifikation af socialt udsatte børn.

Dette arbejde har resulteret i udarbejdelse af fire arbejdsrapporter, der hver på sit område sætter fokus på spørgsmålet om identifikation af socialt udsatte børn.

Undersøgelserne er udarbejdet for og finansieret af Socialministeriet. Arbejdsrapporterne er udarbejdet af seniorforsker Mai Heide Ottosen, forskningsassistent Tea Torbenfelt Bengtsson og forskningsassistent Morten Behrens Sivertsen. Denne rapport er udarbejdet af forskningschef Niels Ploug, der i øvrigt har været projektleder for det samlede projekt.

København, september 2007

Jørgen Søndergaard

RESUME

Hvad ved man om identifikation af socialt udsatte børn fra den forskning, der foregår på dette område? Hvordan foregår identifikationen af socialt udsatte børn i den daglige praksis i daginstitutionerne? Hvad lærer pædagogstuderende om dette? Og hvad står der i de kommunale handlevejledninger på området?

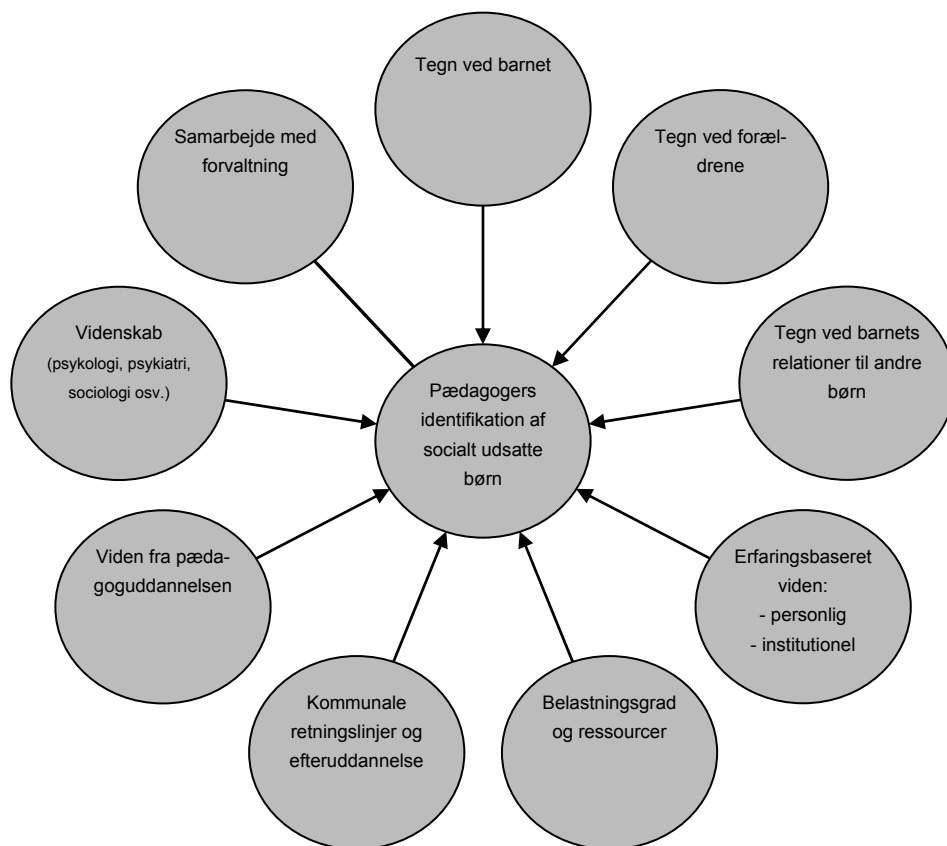
Disse fire store spørgsmål er analyseret i fire undersøgelser, og hovedresultaterne herfra præsenteres i denne rapport.

Der er tale om et problemfelt, hvor der billedligt talt er mange bolde i luften. Dette er søgt illustreret i figur 1 nedenfor, der giver et overblik over en lang række forhold, der kan have betydning for pædagogers identifikation af socialt udsatte børn.

På spørgsmålet om, hvad man ved fra forskningen, er det mest entydige resultat, at social udsathed opstår, når risikofaktorer i bestemte kombinationer optræder over længere tid. Det typiske er med andre ord, at der er flere samvirkende faktorer på spil, der tilsammen bidrager til, at barnet bliver udsat, således at det er ophobningen, der belaster børn, og derfor bør undgås.

Figur 1

Forhold af betydning for pædagogers identifikation af socialt udsatte børn.

Kilde: Bengtsson, 2006b.

Identifikation af socialt udsatte børn, hvor der ikke rigtigt er konkrete tegn på problemer, men blot en mistanke om, at der kan opstå problemer, er en udfordring for såvel forskningen som for pædagogen i dagligdagen. I den forbindelse kan vi – baseret på den forskningsmæssige viden – pege på en række forhold eller fokuspunkter, som det vil være værd at være opmærksom på:

- Risikofaktorer forøger alene sandsynligheden for fejludvikling, men betyder ikke, at der er kausal årsagssammenhæng mellem tilstedeværelsen af risikofaktorer og fejludvikling.
- De fleste, som udsættes for risikofaktorer, bliver ikke fejludviklet.
- Som regel kommer der først en større forøgelse af sandsynligheden for fejludvikling, når der forekommer 2-3 risikofaktorer.
- Risikofaktorer optræder ofte i klynger.
- Nogle risikofaktorer har større betydning end andre, og forøger dermed sandsynligheden for fejludvikling mere end de andre.
- Fødselsskader er en tung risikofaktor.
- Social isolation er også en væsentlig risikofaktor.
- Det er de hyppige negative hændelser, der udgør risikofaktoren, ikke den store engangshændelse.
- Hvordan belastende begivenheder håndteres i nærmiljøet er af afgørende betydning.
- Risikofaktorens farlighed bestemmes bl.a. af den enkeltes reaktion – der er selvsagt stor forskel på, om man er åben og søger hjælp, eller om man er indesluttet eller opfarende og vred.

Pædagogernes daglige praksis er i høj grad baseret på, hvad man kan kalde praktisk viden og sund fornuft. Meget i undersøgelsen af dette tyder på, at man i det daglige arbejde og for så vidt også i praksis er opmærksom på de forskningsbaserede påpegninger af, at det er de mange belastninger over lang tid, der i særlig grad udgør et problem. Når det er sagt, konstaterer undersøgelsen dog også, at der er en fragmentarisk viden blandt det pædagogiske personale om socialt udsatte børn. Deres viden retter sig mod normalområdet, og det er med baggrund i denne viden, at de identificerer og vurderer socialt udsatte børn. Pædagogernes viden om teoretiske forståelser af socialt udsatte børn er begrænset. Til gengæld er deres viden knyttet an til både deres egen og institutionens

fælleserfaring med børn i almindelighed og socialt udsatte børn i særdeleshed.

Når pædagogernes viden er så praksisbundet, kan det bl.a. skyldes, at de i deres uddannelse tilsyneladende ikke får nogen sammenhængende viden om dette område. Den del af denne undersøgelse, der har set på pensum ved en række pædagogseminarier, tyder på, at de studerende får en meget overordnet indføring i problemstillinger omkring truede børn, som ikke beskæftiger sig med hverken en nuancering eller perspektivering af de fremsatte tegn og beskrivelser. Undersøgelsen af pensumlister dækker kun en lille del af landets seminarer, men den tyder ikke desto mindre på, at de studerende ikke får en sammenhængende viden om socialfaglige problemstillinger og tilgange til socialt udsatte børn.

Endelig viser den gennemgang, vi har foretaget af et mindre udvalg af kommunale handlevejledninger, at disse for alle praktiske formål giver pædagogerne viden om de lovgivningsmæssige og regelstyrede forhold på området – indberetningspligt, tavshedspligt osv. Der er dog ingen af dem, der referer til den forskningsbaserede pointe om, at det formentlig især er den langvarige belastning af flere forhold, der er vigtig at være opmærksom på.

INDLEDNING

Daginstitutionerne og det pædagogiske personale i daginstitutionerne har en central rolle i den indsats for socialt udsatte børn, der fra politisk side har været fokus på gennem flere år. Ønsket er med en mere målrettet indsats i daginstitutionerne at kunne forbedre børnenes opvækstbetingelser og bl.a. ad den vej at kunne lette deres overgang til skolen og øge deres muligheder for at klare sig socialt og fagligt.

Spørgsmålet er, i hvilken udstrækning pædagoger i daginstitutionerne har tilstrækkeligt med både praktiske og teoretiske redskaber til at kunne identificere socialt udsatte børn, og om det pædagogiske personale har de nødvendige redskaber til at sikre, at socialt udsatte børn får tilbud, der passer til dem. Det er de spørgsmål, der er i fokus i denne rapport.

Rapporten præsenterer i kort form resultaterne fra fire analyser, der er gennemført for at undersøge den pædagogiske praksis i forhold til socialt udsatte børn. De fire analyser er:¹

- En analyse af, hvilke signaler socialt udsatte børn udsender, baseret på eksisterende teoretisk og empirisk forskning (Ottosen, 2006)

1. Arbejdspapirerne med resultaterne fra de enkelte analyser findes på www.sfi.dk. Klik på linket 'social arv' nederst til højre på www.sfi.dk's forside. I arbejdspapirerne kan man finde referencerne til den forskning, der er inddraget i denne undersøgelse. Der refereres kun i begrænset omfang til de konkrete værker i denne sammenfatningsrapport.

- En analyse af pædagoguddannelsernes pensum i forhold til identifikation af socialt udsatte børn (Bengtsson, 2006a)
- En gennemgang af ministerielle og kommunale handlevejledninger til brug i arbejdet med identifikation af socialt udsatte børn (Sivertsen, 2006)
- En empirisk undersøgelse af, hvordan pædagoger i deres daglige arbejde identificerer socialt udsatte børn – baseret på ti fokusgruppeinterview (Bengtsson, 2006b).

Problemstillingen er således belyst med fire forskellige indfaldsvinkler, der hver på deres måde giver et bidrag til en øget forståelse af, hvordan og under hvilke betingelser det pædagogiske arbejde med identifikation af socialt udsatte børn foregår.

En konklusion på analyserne er, at det ikke er muligt at sætte identifikation af socialt udsatte børn på en bestemt formel. Det er et kompliceret felt med mange variationsmuligheder knyttet til det enkelte barn, til barnets familie og til barnets øvrige omgivelser. Det viser sig tydeligt både i analysen af den eksisterende forskningsbaserede viden på området og i de fokusgruppeinterview, der har til formål at give viden om praksis blandt pædagoger i daginstitutionerne.

En anden konklusion er, at den viden, pædagoger får om socialt udsatte børn fra deres uddannelse, er relativt begrænset og usystematisk. Det fokus på socialt udsatte børn, der har været i den politiske debat om daginstitutionsområdet afspejler sig således ikke i et tilsvarende fokus i uddannelsen til pædagog.

Denne rapport opsummerer resultaterne af undersøgelsens analyser ved at beskæftige sig med fem centrale spørgsmål:

- Hvad er et socialt udsat barn?
- Hvad ved vi fra forskningen og den pædagogiske praksis om identifikation af socialt udsatte børn?
- I hvilken udstrækning er identifikation af og forudsigelse omkring betydningen af social udsathed mulig?
- Hvilke handlemuligheder findes der for pædagoger, når de har identificeret et socialt udsat barn?
- Hvad kan man gøre, hvis man vil intensivere indsatsen på området?

De fem spørgsmål behandles i det følgende i hver deres kapitel.

HVAD ER ET SOCIALT UDSAT BARN?

Der er bred enighed om at øge indsatsen for socialt udsatte børn. Der er mange relevante forskningsresultater, som kan bruges til inspiration for dette, og mange overvejelser, mange projekter og megen viden blandt faggrupperne på det sociale område, som også er relevante.

Men der findes ingen fast definition af, hvad et socialt udsat barn er. Det gælder både, hvis man ser på lovgivningen og på forskningen.

I serviceloven anvendes – sikkert af gode grunde – nogle meget brede og upræcise formuleringer om social udsathed for børn, der ikke i nævneværdig grad kan siges at være handlingsanvisende for de praktiskere, som skal træffe beslutninger om, hvilken indsats der kan eller skal anvendes. Konsekvensen er, at sådanne beslutninger i vid udstrækning er baseret på skøn.

Forskningen på området er også tøvende over for at give en fast og præcis definition af socialt udsathed blandt børn.

Det mest entydige resultat, der kan hentes fra forskningen er, at:

- social udsathed opstår, når risikofaktorer i bestemte kombinationer optræder over længere tid.

Det typiske er med andre ord, at der er flere faktorer på spil, der tilsammen bidrager til, at barnets situation bliver udsat, således at:

- det er ophobningen, der belaster børn, og den, som derfor bør undgås.

Mens der således er mange undersøgelser, der understreger, at de enkelte risikofaktorer kan påvirke børn vidt forskelligt, og i mange tilfælde ikke udgør en social belastning – så synes der at være enighed om, at antallet af belastningsfaktorer og den tid, barnet er udsat for flere belastningsfaktorer, har betydning.

Sagt med en metafor med reference til spørgsmålet om sygdom og sundhed – så er der flere baciller, som inficerer børn og gør dem socialt udsatte – og ligesom det er tilfældet med sygdom og sundhed, så reagerer børn forskelligt på de infektioner, de udsættes for. Nogle bliver mere syge end andre – og nogle bliver næsten aldrig syge – og tilsvarende bliver nogle mere socialt belastet end andre – og nogle bliver nærmest ikke socialt belastet af de risikofaktorer, de udsættes for.

Set under ét bidrager de forskellige forskningsperspektiver til konklusionen om, at der kan være mange årsager til, at børn bliver socialt udsatte, at de har sociale problemer eller har risiko for et afvigende udviklingsforløb.

Et andet spørgsmål er så, hvad der sker på dette område i den daglige praksis i daginstitutionerne? Det er jo pædagogernes opgave at udøve det skøn, som serviceloven lægger op til, og det er pædagogerne, der uden den store brug af forskning skal afgøre, hvordan og hvornår et barn er i risiko for at være socialt udsat.

Disse forhold har været i fokus i undersøgelsen af pædagogers daglige arbejde med at identificere udsatte børn.

For det første er der en lang række af forhold, som, pædagogerne mener, kan være tegn på, at et barn er socialt udsat. Det afgørende for pædagogernes identifikation af et barn som socialt udsat er for det første tegnets hyppighed, altså hvor ofte tegnet viser sig. For det andet er det tegnets samspil med andre tegn, altså er det mere bekymrende, hvis barnet udviser flere tegn på social udsathed. For det tredje er varigheden af tegnet med til at bestemme, om tegnet er bekymrende, altså hvis barnet udviser tegnet over en længere periode. Pædagogernes beskrivelser af, hvordan de identificerer socialt udsatte børn kan bedst forstås som en løbende identifikationsproces, hvor selve identifikationen af socialt udsatte børn ikke kan ses som klart afgrænset.

De tegn, som pædagogerne identificerer ved forældrene, tillægges stor betydning og kan være lige så bekymrende som de tegn, barnet selv viser. Igen er der tale om, at tegnenes hyppighed, samspil med andre tegn og varighed er afgørende for pædagogernes vurdering af, hvor alvorligt barnets udsathed er. I selve identifikationsprocessen adskiller pædagogerne ikke tegn ved forældrene fra tegn ved barnet, men ser på barnets samlede situation. Det giver derfor mening at anskue selve identifikationsprocessen ud fra en kontekstuel forståelse, hvor der både tages højde for barnets tegn og forældrebaggrund.

Der ser med andre ord ud til at være overensstemmelse mellem denne praksis og de resultater fra forskningen, der siger, at det er et spørgsmål om belastningens omfang målt ved antallet af belastninger og om belastningens varighed målt ved, hvor lang tid barnet er udsat for flere belastninger.

Der findes, som det er beskrevet indledningsvist, ingen fast forskningsbaseret definition af, hvad et socialt udsat barn er – men når pædagogerne skal beskrive deres praksis, er de i pæn overensstemmelse med forskningens hovedresultat – at belastningernes omfang og deres varighed er væsentlige parametre.

VIDEN OG VARIATION

Der kan hentes en del inspiration fra forskningen om identifikation af socialt udsatte børn. Denne inspiration stammer imidlertid fra flere forskellige forskningsmæssige tilgange og indfaldsvinkler. Der er således variation i den forskningsmæssige afdækning af problematikken om socialt udsatte børn.

Der er ligeledes variation i, i hvilken udstrækning danske daginstitutioner har spørgsmålet om socialt udsatte børn inde på livet i dagligdagen. Der findes daginstitutioner, der har mange potentielt socialt udsatte børn, og institutioner, hvor der er meget få børn, der har en risiko for at blive socialt udsatte.

Et grundlæggende resultat fra forskningen er, at når der er flere belastninger på spil over længere tid, så er der risiko for, at den sociale belastning udvikler sig til et problem.

Det betyder samtidig, at enkeltstående faktorer som fx at være enlig forsørger, være sygemeldt, være arbejdsløs osv. – ikke i sig selv som enkeltstående fænomener ser ud til at være et problem. Der skal en kombination af problemer til, som i øvrigt står på gennem længere tid.

Der kan ligeledes være flere forskellige kilder eller årsager til de problemer eller risikofaktorer, som i et samspil over længere tid kan udgøre et problem.

Det kan skyldes genetiske forhold, altså biologisk arvemæssige forhold, der har deres rod i barnet selv – det kan skyldes miljømæssige

forhold, altså familiære eller de andre opvækstmiljømæssige forhold, der har deres rod i lokalmiljøet og/eller institutioner, som barnet bruger – og det kan skyldes bredere samfundsmæssige forhold som fordelingen af ressourcer til givne indsatsområder eller den samfundsmæssige opfattelse af, hvilke sociale problemer det er særligt væsentligt at yde en indsats overfor.

Der er således på sin vis 'nok at tage af', når det gælder den forskningsmæssige påpegning af forhold, der er af betydning for børns sociale udsathed. Der er imidlertid ikke udarbejdet en fælles liste eller opfattelse af, hvad det er, der skal være i fokus. Også her er der variation.

En psykologisk orienteret tilgang vil i høj grad lede efter individualiserede tegn på psykisk forstyrrelse hos det enkelte barn, mens en sociologisk tilgang i højere grad vil fæstne sig ved karakteristika ved adfærds- og handlemønstre, der er uhensigtsmæssige, og som kunne bunde i sociale belastninger.

Den gennemgang af forskning, der er foretaget i forbindelse med dette projekt, har for det første vist, at social udsathed hos børn i markant grad har sammenhæng med de objektive materielle og psykosociale ressourcer, der findes i barnets primære opvækstmiljø. Det taler for, at man i en 'risikobedømmelse' af barnet ikke kun ser efter de signaler, barnet selv udsender, men sammentænker disse med de potentielle belastninger, der findes i opvækstmiljøet.

Man er med andre ord nødt til at kombinere den viden, der findes fra de forskellige forskningsmæssige tilgange, for at få et fornuftigt grundlag for en risikovurdering.

Undersøgelsen viser også, at der er flere metoder til at identificere socialt udsatte børn. Man kan opstille nogle fokuspunkter på forhånd – såkaldte prædefinerede operationaliseringer – for på den måde at indkredse bestemte kategorier af udsatte børn. Det er bl.a. blevet gjort i forbindelse med undersøgelser af omsorgssvigtede småbørn, hvor der anvendes følgende operationaliseringer: vanrøgt (dvs. utilstrækkelig pleje/omsorg), fysiske overgreb (mishandling), seksuelle overgreb og psykiske overgreb. En anden metode er at screene børns generelle trivselsmønstre (evt. i kombination med de familiære ressourcer) og på denne baggrund etablere såkaldte problemprofiler, sådan som det er gjort i den danske børneforløbsundersøgelse. Endelig kan man igennem særskilte befolkningsgrupperes egne problemdefinitioner få et billede af, hvorfor de oplever sig som socialt udsatte.

Der er kort sagt forskellige forskningsmæssige tilgange, som man kan hente inspiration fra, når det gælder identifikation af socialt udsatte børn. Disse tilgange anvender forskellige metoder og har forskelligt fokus.

TEGN PÅ UDSATHED

I oversigt 1 er en række eksempler på de mange forskellige tegn, der kan være tale om, systematiseret i tegn på fem forskellige områder: tegn ved forældrene, tegn omkring samspil med andre børn såvel som voksne, tegn omkring vækst og påklædning, tegn på mishandling og tegn omkring barnets psykiske tilstand.

Når man ser på oversigten, er det meget vigtigt at være opmærksom på den forskningsmæssige påpegnings af, at det er antallet af belastninger eller tegn kombineret med, over hvor lang tid man iagttager tegnene, der er det væsentlige at holde øje med.

Mange af eksemplerne på tegn ved forældrene handler om bekymrende afvigende adfærd, som sår tvivl om, i hvilken udstrækning de er i stand til at tage sig ordentligt af barnet. Det kan skyldes misbrug og/eller psykisk afvigelse og manglende følelsesmæssig formåen. Det kan også skyldes vold i familien, ligesom det kan skyldes manglende strukturer omkring samspillet med institutionen, fx at forældrene ikke kan overholde bringe- og hentetider.

Eksemplerne på tegn ved samspillet med andre handler også i høj grad om uformåenhed. Der er tale om tegn på, at barnet ikke er i stand til at være sammen med andre børn – og voksne, for den sags skyld – på en almindeligt accepteret måde.

Flere af tegnene omkring vækst og påklædning er indirekte tegn på forældrenes manglende evne til at tage sig af børnene. Det gælder fx tegnet omkring påklædning, der ikke passer til årstiden, og tegnet omkring ekstrem sult og manglende hygiejne.

Tegnene på mishandling kan måske kaldes klassiske tegn på udsathed og omsorgssvigt. Også her er der tale om tegn, der peger tilbage på forældrenes uformåenhed til at tage sig af børnene på en ordentlig og hensigtsmæssig måde.

Tegnene omkring barnets psykiske tilstand er i en vis udstrækning parallelt med tegnene omkring samspillet med andre børn, idet der

her er tale om tegn, som muligvis ikke kun viser sig i den fri leg med andre børn, som det kan være sværere for nogle end for andre at finde sig tilpas i, men også om tegn, der viser sig mere generelt i forbindelse med barnets deltagelse i institutionens aktiviteter.

På baggrund af den gennemgang af forskningen, der er foretaget som led i undersøgelsen, er den bedste anbefaling, at man i sin observation af social udsathed både ser på tegn ved barnet selv og på de belastninger, der findes i barnets opvækstmiljø.

Oversigt 1

Eksempler på tegn på social udsathed hos børn.

Tegn ved forældre

Misbrug – møder gentagne gange påvirket frem i institutionen

Ekstrem selvoptagethed – fokus på sig selv frem for på barnet

Psykisk belastning – sygdom, arbejdsløshed

Fysisk belastning – moderen udsat for vold

Følelsesmæssig uformåenhed – systematisk adfærd, hvor barnet afvises/ignoreres, trues, beskrives krænkende, ikke trøstes

Uforudsigelighed – barnet hentes ofte ikke fra institutionen, hentes af mange forskellige voksne

Isolation – barnet holdes hjemme fra institution i længere perioder, hindres i samvær med andre børn uden for institutionstiden

Tegn ved samspil med andre

Antisocial adfærd – aggressiv, destruktiv

Ukritisk kontaktsøgende

Isolation – trækker sig fra børnefællesskabet, leger kun med meget yngre børn

Uformåenhed – kan ikke følge/være med

Tegn ved vækst og påklædning (forsømmelse)

Ikke alderssvarende vækst – vægt og højde – uden at der er organisk årsag

Hyppigt ikke årstidssvarende beklædning

Forsømt hygiejne – snavset, uvasket, lugter, usønderet

Forsømt kost – barnet er ekstremt sultent

Tegn på mishandling

Uforklarlige blå mærker

Uforklarlige brandsår

Kropsmærker efter afstraffelse – bid, rivemærker, røde plamager

Tegn ved barnets psykiske tilstand

Usædvanligt frygtsomt, forstemt, forskræmt

Indelukket

Udsædvanligt nedtrykt, apatisk, bedrøvet

Forskellig belastningsgrad i institutionerne

Der er også variation i, hvad der kan kaldes den sociale belastningsgrad mellem forskellige daginstitutioner. Det viser den kvalitative del af undersøgelsen, der har beskæftiget sig med dagsinstitutionernes konkrete daglige praksis i forhold til socialt udsatte børn. Og på det punkt er den i overensstemmelse med tidligere kvantitative undersøgelser på området.

Der findes tre institutionstyper:

- De svært belastede institutioner – hvor der er en overvægt af socialt udsatte børn, som har meget omfattende og alvorlige problemer.
- De mellembelastede institutioner – hvor en mindre gruppe af socialt udsatte børn træder frem i hverdagen, mens størstedelen af børnene er velfungerende og kommer fra familier uden sociale problemer.
- De mildt belastede institutioner – hvor børnene har det godt og kommer fra velfungerende familier med overskud og ressourcer.

I de svært belastede institutioner er problemerne oftest komplekse og er i høj grad knyttet til forældrenes sociale problemer. Som følge heraf består en stor del af det pædagogiske arbejde i familiearbejde med både forældre og børn. Arbejdet med socialt udsatte børn og familier i de svært belastede institutioner kræver dog ekstra ressourcer, som i dag ikke er til stede.

Arbejdet i de svært belastede institutioner stiller store krav om rummelighed og forståelse hos pædagogerne, der vægter selve arbejdet med socialt udsatte børn højt. Selvom der er en høj andel af tosprogede børn i de svært belastede institutioner, er denne gruppe børn ifølge pædagogerne ikke specielt socialt udsat.

Den pædagogiske tilrettelæggelse er i de mellembelastede institutioner delvist tilrettelagt, så der tages højde for, at der er børn, som har særlige behov. Et princip som 'den pædagogiske retfærdighedssans' har indirekte en indflydelse på indsatsen, idet flere af pædagogerne føler, at arbejdet med de socialt udsatte børn betyder, at der går tid og ressourcer fra de andre børn.

I de mellembelastede institutioner er pædagogerne opmærksomme på en tendens til, at en ny gruppe af børn viser tegn på ikke at trives. Det er børn, som ikke lærer respekt for andre, børn af forældre, der har travlt med deres eget liv, og børn af forældre, som ikke ved, hvordan de skal være sammen.

I de mildt belastede institutioner får de børn, som har vanskeligheder, støtte både i daginstitutionen og af forældrene. Der ses en tendens til, at de børn, der ifølge pædagogerne befinder sig i gråzonen og på kanten til at være socialt udsatte, modtager mere hjælp og støtte i de mildt belastede institutioner end i de svært belastede institutioner. Dette hænger sammen med, at institutionerne uanset belastningsgrad tildeles de samme ressourcer.

Institutionernes belastningsgrad af socialt udsatte børn har betydning for institutionernes vilkår. For det *første* betyder den høje andel af socialt udsatte børn i de svært belastede institutioner, at daginstitutionens hverdag og pædagogik tilrettelægges efter at udfylde børnenes psykiske og fysiske behov. De svært belastede institutioner opbygger rutiner og praksisformer, hvor der kan tages højde for børnenes problemer og særlige behov. Det betyder, at langsigtede pædagogiske projekter om fx skoven eller bondegården bliver svære at få integreret i hverdagen. De mildt belastede institutioner tilrettelægger ikke deres pædagogik ud fra hensyn til socialt udsatte børns behov, men ser det ikke som et problem at integrere de få socialt udsatte børn i hverdagens aktiviteter og strukturer.

For det *andet* er der i de svært belastede institutioner tale om meget socialt udsatte børn med komplekse problemer og belastet familiebaggrund, hvilket er med til at gøre de svært belastede institutioner dobbelt belastede – nemlig både i antal socialt udsatte og i alvoren af deres udsathed. I de mellem- og mildt belastede institutioner er der i højre grad tale om, at en gruppe af børn i perioder er socialt udsatte som følge af kriser eller særlige begivenheder i familien. De få meget socialt udsatte børn, der er i disse institutioner, kan opleve sig selv som anderledes og uden for, hvilket institutionerne ikke har udviklet særlige strategier for at imødegå. Der er endvidere i højere grad i de mellem- og mildt belastede institutioner fokus på nye former for socialt udsatte børn og såkaldte gråzonebørn – dvs. børn, som er mildt socialt belastet eller i risiko for at blive det.

For det *tredje* ses det af pædagogerne på tværs af institutionerne som et grundlæggende problem, at svært belastede institutioner ikke tildeles ekstra ressourcer. Der er ifølge pædagogerne en klar sammenhæng mellem at identificere og handle relevant i forhold til socialt udsatte børn og de ressourcer, der er til rådighed. Dette misforhold betyder, at de socialt udsatte børn – særligt gråzonebørnene – i belastede institutio-

ner er dårligere stillet end socialt udsatte børn i de mellem- og mildt belastede institutioner, hvor der er færre af dem.

Pædagoger mangler faglig viden

Undersøgelsen viser i øvrigt, at pædagogernes viden retter sig mod normalområdet, og det er med baggrund i denne viden, de identificerer og vurderer socialt udsatte børn. Pædagogernes viden om teoretiske forståelser af socialt udsatte børn er begrænset. I stedet er deres viden knyttet an til både deres egen og institutionens fælleserfaring med børn i almindelighed og socialt udsatte børn i særdeleshed.

Når pædagoger tilsyneladende har en begrænset teoretisk viden om socialt udsatte børn, kan det skyldes deres uddannelse.

Den del af denne undersøgelse, der har set på pensum ved en række pædagogseminarier tyder på, at de studerende får en meget overordnet indføring i problemstillinger omkring truede børn, som ikke beskæftiger sig med hverken en nuancering eller perspektivering af de fremsatte tegn og beskrivelser. Undersøgelsen af pensumlister dækker kun få af landets seminarer, men den tyder ikke desto mindre på, at de studerende ikke får en sammenhængende viden om socialfaglige problemstillinger og tilgange til socialt udsatte børn.

Generelt viser en sammenligning af de indsamlede pensumlister, at der er stor spredning i litteraturen. Det er kun en enkelt bog, der optræder som pensum på mere end et seminarium (Brørup, 1999). Dette tyder på, at de studerende bliver introduceret for forskellig litteratur, alt efter hvilket seminarium de studerer på.

Der optræder også kun en international bog på pensumlisterne (Bergmark, 1998). Dette er ligeledes bemærkelsesværdigt, eftersom der i *Bekendtgørelsen om uddannelse til professionsbachelor* henvises til, at de studerende skal have kendskab til både international og national litteratur på uddannelser, der tildeler graden professionsbachelor. Det skal påpeges, at det af flere af seminarierne og seminarielærerne oplyses, at der på pensumlisterne kun optræder dele af pensum, og at pensumlisterne løbende suppleres med yderligere litteratur i forbindelse med undervisningen.

Men det korte af det lange er, at der på de mere eller mindre faste pensumlister med en enkelt undtagelse ikke er noget overlap mellem den litteratur, der anvendes i undervisningen om socialt udsatte børn, og der inddrages ikke i noget nævneværdigt omfang udenlandsk litteratur og dermed udenlandske erfaringer på området.

Når pædagogerne samtidig i denne undersøgelses kvalitative interviewundersøgelse giver udtryk for, at de til tider har svært ved at kommunikere deres bekymring omkring socialt udsatte børn videre på en faglig relevant måde, så kan det måske i en eller anden udstrækning hænge sammen med, at de i deres uddannelse kun i begrænset omfang udstyres med fagligt relevante begreber og termer til dette. Der henvises i den løbende praksis til personlige fornemmelser og følelser frem for faglige begreber. Der er næppe tvivl om, at den faglige kommunikation kan styrkes, hvis der udvikles og anvendes faglige ord og begreber, som tager højde for pædagogernes særlige kompetenceområder – at pædagogerne ser barnet dagligt, at pædagogerne har daglig kontakt til forældrene, og at pædagogerne ser barnet i samspil med andre børn.

Måske er det også en del af baggrunden for, at evalueringen af loven om pædagogiske læreplaner viser, at

Børn med særlige behov er mindre i fokus i de pædagogiske læreplaner, end man kunne forvente ...[og] Det er langt fra alle dagtilbud, der mener, at indsatsen over for denne gruppe børn er styrket i forbindelse med indførelsen af de pædagogiske læreplaner (Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender, 2006;7).

De pædagogiske læreplaner kan med andre ord ikke alene sikre, at den enkelte pædagog og institution har særskilt fokus på udsatte børn og deres læring.

I forhold til øvrige informationskilder kan det på baggrund af de gennemgåede kommunale handlevejledninger – og også her er der tale om et begrænset udvalg – konstateres, at de alle indeholder vejledninger og information om forpligtigelsen til at arbejde med forebyggelse. Underretningspligten er også præsenteret i alle handlevejledninger. I forhold til tavshedspligten er den også - med få undtagelser – beskrevet i handlevejledninger. Det lovgivningsmæssige afsæt for pædagogernes indsats er således generelt godt og instruktivt beskrevet i såvel ministerielle og kommunale handlevejledninger.

ER IDENTIFIKATION OG FORUDSIGELSE MULIG?

Ifølge den foreliggende forskningsmæssige viden må spørgsmålet, om identifikation og forudsigelse er mulig, deles op i to spørgsmål: Er identifikation mulig? Og er forudsigelse mulig?

Identifikation

Når det gælder identifikation, kan der – ud fra den forskningsmæssige viden – peges på en række forhold, der bør have særlig opmærksomhed:

- Risikofaktorer forøger sandsynligheden for fejludvikling, men det betyder ikke, at der er kausal årsagssammenhæng mellem tilstedeværelsen af risikofaktorer og fejludvikling.
- De fleste, som udsættes for risikofaktorer, bliver ikke fejludviklet.
- Som regel kommer der først en større forøgelse af sandsynligheden for fejludvikling, når der forekommer 2-3 risikofaktorer.
- Risikofaktorer optræder ofte i klynger.
- Nogle risikofaktorer har større betydning end andre og forøger dermed sandsynligheden for fejludvikling.
- Fødselsskader er en tung risikofaktor.
- Social isolation er en væsentlig risikofaktor.
- Det er de hyppige negative hændelser, der udgør risikofaktoren, ikke den store engangshændelse.

- Hvordan belastende begivenheder håndteres i nærmiljøet er af afgørende betydning.
- Risikofaktorerens betydning bestemmes bl.a. af den enkeltes reaktion – der er selvsagt stor forskel på, om man er åben og søger hjælp, om man er indesluttet eller om man er opfarende og vred.

Især undersøgelsers påpegning af social isolation – altså marginalisering fra børnefællesskabet – som en central indikator i bedømmelsen af udsathed, uanset hvad den bagvedliggende årsag til udsathed er, kan være vigtig i det praktiske arbejde.

Udsatte børns mulighed for at profitere af og blive en integreret del af det sociale miljø, som børnehaven kan tilbyde, er vigtig. Den hænger sammen med pædagogisk viden om, hvordan udsatte børn identificeres og håndteres, men også med de fornødne ressourcer og den pædagogiske kultur og praksis, der er i de enkelte institutioner.

På trods af en stigende forskningsmæssig interesse for daginstitutionsområdet er der endnu begrænset indsigt i, hvordan hverdagslivet fungerer for socialt udsatte børnehavebørn. Samlet set efterlader de relativt få undersøgelser, som specifikt omhandler små børn med særlige behov, ikke noget klart billede af, om pædagoger har den tilstrækkelige viden til at spotte udsatte børn. Resultaterne peger ikke entydigt i samme retning. Til gengæld peger undersøgelserne på, at problemstillinger, der er knyttet til personaleressourcer, pædagogisk praksis og kommunikation med andre samarbejdsinstanser er centrale, hvis daginstitutionen skal fungere som en kompensatorisk foranstaltning.

På nogle områder er metoder og praksis i identifikationen af udsatte børn veludviklet. Det gælder fx de medicinske og psykologiske felter, hvor klinikere identificerer børn, som er traumatiserede eller har været udsat for vanrøgt eller forskellige former for mishandling. Også når det gælder den kliniske børnepsykologi og det tilhørende diagnosesystem, kan en række symptom-billeder på psykiske forstyrrelser hos børn beskrives. Da disse forstyrrelser hæmmer børns udvikling og sociale omgang med andre, kan man argumentere for, at sådanne symptomer eller tegn er centrale at have sig for øje i et opsporingsarbejde af udsatte børn.

Og endelig kan marginalisering i børnefællesskabet, som nævnt, være en indikator på barnets sociale udsathed. Dette sidste understøtter

de kliniske videnskabers påpejning af, at social uformåenhet kan være tegn på vanskeligheder hos barnet.

Der findes med andre ord en viden om symptomer, der under varsom behandling og med forskningen om risiko og beskyttelsesfaktorer in mente gør det muligt at opspore de eksempler, hvor skaden er sket, dvs. hvor børns udvikling eller sundhed er i åbenlys fare, og intervention er eller kan være nødvendig.

I overensstemmelse med både servicelovens ”rummelighedsprincip” og de forskellige forskningsperspektiver på social udsathed må ”socialt udsatte børn” imidlertid forstås som en kategori, der omfatter andre end de allerede omsorgsvigtede og traumatiserede børn.

I forhold til identifikation af andre socialt udsatte børn, fx de såkaldte gråzonebørn, er identifikationsopgaven vanskeligere. Der er behov for en yderligere indsats for at nærme sig en begrebsbaseret beskrivelse af, hvad der kendetegner disse børn, bedømt ud fra karakteristika ved børnene selv.

Det mest konkrete, der findes på dette område, er de tre forhold, som allerede er præsenteret, nemlig:

- Det er samspillet mellem flere risikofaktorer, der udgør den potentielt største belastning.
- Belastninger over lang tid er et væsentligt problem.
- Social isolation fra børnefællesskabet er et relativt sikkert tegn på problemer.

Forudsigelse

Mens der således kan peges på en række væsentlige fokuspunkter, når det gælder identifikationen af socialt udsatte børn, så er forudsigelsesproblematikken noget vanskeligere.

I behandlingen af dette er det vigtigt at skelne mellem individ- og gruppeniveau.

På det individuelle plan er forudsigelse ikke bare meget vanskelig – den er nærmest umulig. På gruppeniveau kan man med de metoder, der er almindelige i samfundsvidenskabelig forskning, med relativt stor sikkerhed udtale sig om oversandsynligheden for at en given kombination af risikofaktorer vil føre til problemer. For at blive i sundhedsanalogier, så kan man ikke på forhånd afgøre, om den enkelte ryger udvikler kræft, men man kan udtale sig om oversandsynligheden for, at en

person, der tilhøre gruppen 'rygere', udvikler kræft, sammenlignet med personer, der ikke ryger.

Det samme gælder på det sociale område. Man kan ikke på forhånd afgøre, om et givet barn med en belastet opvækst vil få problemer senere hen i livet, men man kan udtale sig om oversandsynligheden for, at en gruppe af børn med et givet sæt af belastninger får problemer senere hen – sammenlignet med børn, der ikke har været udsat for disse belastninger.

Identifikation i pædagogernes daglige praksis

Undersøgelsen viser, at pædagogernes identifikation af socialt udsatte børn knytter sig til pædagogernes samarbejde med eksterne samarbejdspartnere, særlig socialforvaltningen. Samarbejdet opleves af pædagogerne tit som besværligt og tungt. Endvidere har pædagogerne svært ved at begrebsliggøre og formidle deres viden om de socialt udsatte børn, idet der i høj grad er tale om erfaringsbaseret og ikke teoretisk viden, jf. omtalen ovenfor af den viden, pædagogerne får via deres uddannelse. Pædagogerne efterlyser generelt flere ressourcer, mere viden og flere handlemuligheder i arbejdet med socialt udsatte børn.

I den forbindelse er det værd at bemærke, at i forhold til vurderingen af signaler er der ikke i de ministerielle og de kommunale handlevejledninger fokus på betydningen af signalets hyppighed, flerhed af signaler og varigheden af signalerne – dvs. de punkter der kan udtrages af den foreliggende forskning på området.

I undersøgelsen fortæller pædagogerne desuden, at de i vidt omfang i hverdagen kan identificere socialt udsatte børn, særligt hvis de er alvorligt udsatte. Alligevel finder de det svært at beskrive, hvornår børn er socialt udsatte, og hvad det generelt er, de finder bekymrende – særligt i grænsetilfælde, hvor der er tvivl om, hvorvidt barnet er socialt udsat. Endvidere fremstår det uklart for pædagogerne, hvordan de skal handle i forhold til socialt udsatte børn, når de er identificeret. Pædagogerne oplever generelt problemer omkring manglende ressourcer og normering både i forhold til identifikationsprocessen og de efterfølgende handlemuligheder.

Samtidig er det sådan, at den arbejdsdeling, der er mellem pædagogerne og andre dele af systemet betyder, at det primært er pædagogernes opgave at observere og iagttage bekymrings- og mistrivselssignaler,

mens det er andre dele af systemet, der skal handle på pædagogernes indberetning, hvis der skal gøres mere.

FORVANDLING KRÆVER MERE END PÆDAGOGERS HANDLING

Hvordan forholder det sig så med den efterfølgende opfølgning, som foretages, når der fra pædagogisk side sker indberetning om et socialt udsat barn?

Det første, der kan konstateres, bl.a. med afsæt i de analyser, der er gennemført i forbindelse med denne undersøgelse, er, at der fra pædagogernes side er en mangel på systematisk viden og begreber i relation til socialt udsatte børn. Det betyder, at der findes, hvad man kunne kalde et videnshierarki, hvor de frontmedarbejdere (sundhedsplejersker, pædagoger, lærere), som har den praktiske erfaring med at omgås almindelige og udsatte børn, ikke er funderet i traditioner, hvor forskningsmæssig viden bruges som alliancepartner til at bringe systematiserede observationer frem om børns vanskeligheder. Frontmedarbejderne er derfor underlagt det mere centralt placerede personales magt. Magten til at problem beskrive et barn forekommer at være omvendt proportional med den praktiske berøring til børn. Dette kan være en central forklaring på, hvorfor netop den psykologiske tilgang til forståelse af børn og deres vanskeligheder og signaler har tendens til at dominere feltet, mens samfundsvidenskabelig sociologisk viden om betydningen af de sociale forhold – sociale rammer og sociale og velfærdsmæssige problemer – ikke spiller en stor rolle.

På baggrund af undersøgelsen af pædagogernes praksis kan det for det andet konstateres, at alt tyder på, at når pædagoger identificerer børn, der er meget socialt udsatte, så underretter de socialforvaltningen. Men om der etableres et frugtbart samarbejde mellem daginstitutionen og socialforvaltningen om socialt udsatte børn, er mere tvivlsomt. I flere institutioner opleves samarbejdet som mangelfuldt. Socialforvaltningen orienterer ikke institutionen om underretningens relevans eller om fremtiden. Der er i de fleste af de institutioner, der indgår i denne undersøgelse, ikke et generelt samarbejde mellem socialforvaltningen og daginstitutionen om socialt udsatte børn, hvilket efterlyses. Pædagogerne oplever, at en stor udskiftning i sagsbehandlere i socialforvaltningen gør det svært at etablere et samarbejde og betyder, at der til tider ikke handles på underretninger.

Enkelte institutioner oplever, at samarbejdet med socialforvaltningen fungerer nogenlunde, bl.a. fordi man har et tæt og løbende samarbejde, eller har udarbejdet fælles retningslinjer, eller som institution har et tværfagligt team til rådighed.

Det øvrige tværfaglige samarbejde med andre eksterne systemer om socialt udsatte børn opleves generelt af pædagogerne som tungt og ressourcekrævende. For få socialt udsatte børn får bevilliget ekstra hjælp og støtte. Samtidig er der en række tidskrævende regler og procedurer, der skal følges, og ofte er det afgørende at lave beskrivelser af børnene, som indeholder de rigtige ord og betegnelser til at åbne op for hjælpen. Selve hjælpen beskrives som langsommelig og mangelfuld i forhold til de behov, barnet og institutionen har.

Der er med andre ord noget, der tyder på, at en forbedret indsats ville kunne føre til et bedre samarbejde på dette område og dermed bidrage til at forbedre situationen for de socialt udsatte børn. Når det er sagt, skal man dog også være opmærksom på, at analyserne i denne undersøgelse primært har beskæftiget sig med pædagogernes daglige praksis og arbejde. Spørgsmålet om indberetning, opfølgning på indberetning og resultatet af indberetning har kun været et mindre aspekt af den samlede undersøgelse. På den anden side er de udsagn, som pædagogerne kommer med om dette i denne undersøgelse på linje med udsagn fra tidligere undersøgelser (Bengtsson, 2006b).

Det korte af det lange er, at hvis pædagogerne skal handle på deres iagttagelser af socialt udsatte børn, og hvis disse handlinger skal føre til ændringer af børnenes situation, så sker det i et samspil og et samar-

bejde med andre faggrupper, hvor der efter alt at dømme er rum for forbedringer.

INTENSIVERET INDSATS

Hvad er det så, man kan gøre, hvis man vil forbedre situationen omkring pædagogernes arbejde med socialt udsatte børn?

Ud fra denne undersøgelse kan spørgsmålet måske erstattes af spørgsmålet om, hvordan man kan få gjort de ikke-akademiske professioners iagttagelser af børns vanskeligheder til systematisk, gyldig og anerkendt indsigt.

Det kan være vigtigt at nå frem til, at der på et vidensbaseret grundlag kan skabes en fastere kobling mellem en påvist risikofakta og den eventuelt skadelige effekt for barnet, end det er tilfældet i dag både i den forskningsbaserede og den praksisbaserede viden. Den foreliggende viden tyder på, at det vil være gavnligt, hvis man mere konsekvent fastholder blikket på, hvad problemerne konkret betyder for det konkret involverede barn.

Et videre arbejde med udvikling af redskaber til pædagoger kan tage flere retninger. Der findes fx en retning, bl.a. repræsenteret ved en svensk 'håndbog' på området, som i meget høj grad ser det som sin opgave at give det pædagogiske personale inspiration til selvstændig refleksion over metoder i deres arbejde (jf. Ottosen, 2006). Men det sker uden at angive færdige løsninger på givne problemer. Og der findes en retning, bl.a. repræsenteret ved en amerikansk 'håndbog', som i langt højere grad har karakter af en kokebog med opskrifter på løsninger i konkrete situationer (ibid.).

Der er mulighed for at hente såvel viden som inspiration til en intensiveret indsats i det materiale, der er gennemgået i denne undersøgelse. Men der er samtidig behov for drøftelser af, hvilken vej – eller hvilke veje – man vil gå. Man behøver ikke nødvendigvis kun at betræde én vej. Det kan give rimelig god mening at prøve med flere typer af indsatser. Det kræver dog, at man ved, hvor man vil hen – for som katten i *Alice i Eventyrland* siger, så er det lige meget, hvilken vej man går, hvis man ikke ved, hvor man vil hen. I den forbindelse ligger det nok mere lige for i en dansk sammenhæng i første omgang at søge inspiration i nogle af de svenske tiltag, modeller og 'håndbøger' på området og søge at finde en anvendelse for den form for indsats i en dansk sammenhæng.

REFERENCER

- Bengtsson, T.T. (2006a): *Pædagoguddannelsens indhold i forhold til identifikation af socialt udsatte børn*. København: SFI – arbejdsrapport 2 fra identifikationsprojektet.
- Bengtsson, T.T. (2006b): *Pædagogers identifikation af socialt udsatte børn*. København: SFI – arbejdsrapport 4 fra identifikationsprojektet.
- Bergmark, Å. (1998): *Nyckelbegrepp i socialt arbete*.
- Brørup, M. Hauge, L. & Thomsen, U.L. (red.) (1999): *Den nye psykologi-håndbog*. København: Gyldendal Uddannelse.
- Ministeriet for Familie- og Forbrugsanliggender (2006): *Evalueringsrapport om pædagogiske læreplaner*. København: 2006;7.
- Ottosen, M.H. (2006): *Kan man diagnosticere socialt udsatte småbørn – hvad siger forskningen?* København: SFI – arbejdsrapport 1 fra identifikationsprojektet.
- Sivertsen, M.B. (2006): *Handlevejledninger*. København: SFI – arbejdsrapport 3 fra identifikationsprojektet.

SFI-RAPPORTER SIDEN 2006

SFI-rapporter kan købes eller downloades gratis fra www.sfi.dk. Enkelte rapporter er kun udkommet som netpublikationer, hvilket vil fremgå af listen nedenfor.

- 06:01 Egelund, T.: *Sammenbrud i anbringelser*. 2006. 79 s. ISBN 87-7487-802-6. Kr. 65,00
- 06:02 Holt, H., Geerdsen, L.P., Christensen, G., Klitgaard, C. & Lind, M.L.: *Det konsopdelte arbejdsmarked. En kvantitativ og kvalitativ belysning*. 2006. 250 s. ISBN 87-7487-804-2. Kr. 228,00.
- 06:03 Rosdahl, A.: *Kommunale aktiveringsprojekter med produktion*. 2006. 51 s. ISBN 87-7487-805-0. Kr. 50,00.
- 06:04 Christensen, E.: *Opvækst med særlig risiko. Indkredsning af børn med behov for en tidlig forebyggende indsats*. 2006. 92 s. ISBN 87-7487-806-9. Kr. 85,00.
- 06:05 Jørgensen, M.S., Holt, H., Hohnen, P. & Schimmel, G.: *Job på særlige vilkår. Overblik over viden på området*. 2006. 83 s. ISBN 87-7487-807-7. Kr. 75,00.
- 06:06 Rasmussen, M.: *Kontanthjælpsmodtageres gæld. Eftergivelse af offentlig gæld*. 2006. 68 s. ISBN 87-7487-808-5. Kr. 55,00.
- 06:07 Møller, S.S. & Rosdahl, A.: *Indvandrere i job. Marginalisering og beskæftigelse blandt ikke-vestlige indvandrere og efterkommere*. 2006. 171 s. ISBN 87-7487-809-3. Kr. 160,00.

- 06:08 Bengtsson, S. & Kristensen, L.K.: *Sørforsorgens udlægning*. 2006. 96 s. ISBN 87-7487-810-7. Kr. 100,00.
- 06:09 Larsen, M.: *Fastholdelse og rekruttering af ældre. Arbejdspladsers indsats*. 2006. 101 s. ISBN 87-7487-813-1. Kr. 100,00.
- 06:10 Hestbæk, A.-D., Lindemann, A., Nielsen, V.L. & Christoffersen, M.N.: *Nye regler – ny praksis. Ændringerne i servicelovens børneregler 2001. Afslutningsrapport*. 2006. 265 s. ISBN 87-91247-80-2. Rapporten er udgivet af Styrelsen for Social Service. Kontakt denne eller send bestilling pr. e-mail til bestilling@servicestyrelsen.dk.
- 06:11 Olsen, H.: *Guide til gode spørgeskemaer. En manual*. 2006. 100 s. ISBN 87-7487-812-3. Kr. 100,00.
- 06:12 Bonke, J.: *Ludomani i Danmark. Udbredelsen af pengespil og problemspillere*. 2006. 79 s. ISBN 87-7487-811-5. Kr. 85,00.
- 06:13 Müller, M.M.: *Arbejds miljø og indvandrere. Erfaringer i forhold til rekruttering og fastholdelse*. 2006. 92 s. ISBN 87-7487-816-6. Kr. 90,00.
- 06:14 Hansen, H.: *Time Series of APW-Calculations - Module for Great Britain 1991-2004*. 2006. 83 s. ISBN 87-7487-815-8. Netpublikation.
- 06:15 Clausen, J., Heinesen, E. & Hussain, M.A.: *De nye kommuners rammevilkår for beskæftigelsesindsatsen*. 2006. 106 s. ISBN 87-7487-824-7. Netpublikation.
- 06:16 Christensen, G. & Christensen, S.: *Etniske minoriteter, frivilligt socialt arbejde og integration. Afdækning af muligheder og perspektiver*. 2006. 220 s. ISBN 87-7487-817-4. Netpublikation.
- 06:17 Schimmel, G.: *LO-dokumentation nr. 2/2006. Barrierer for kvinder i fagligt arbejde. En kvalitativ undersøgelse af årsagerne til kvinders lavere repræsentation i LO-fagbevægelsen*. 2006. 120 s. ISBN-10: 87-7735-770-1, ISBN-13: 978-87-7735-770-1. Kr. 20,00. Rapporten er udgivet af Landsorganisationen i Danmark.
- 06:18 Boje, T.P.: *Frivillighed og nonprofit i Danmark. Omfang, organisation, økonomi og beskæftigelse*. 2006. 275 s. ISBN 87-7487-821-2. Kr. 250,00.
- 06:19 Boje, T.P., Fridberg, T. & Ibsen, B. (red.): *Den frivillige sektor i Danmark. Omfang og betydning*. 2006. 172 s. ISBN 87-7487-822-0. Kr. 160,00.

- 06:20 Geerdsen, P.P. & Geerdsen, L.: *Fra aktivering til beskæftigelse. En gennemgang af aktiveringsindsatsen i det danske dagpengesystem.* 2006. 72 s. ISBN 87-7487-818-2. Kr. 70,00
- 06:21 Jespersen, C.: *Socialt udsatte børn i dagtilbud.* 2006. 108 s. ISBN 87-7487-835-2. Kr. 100,00
- 06:22 Christensen, V.T.: *Uhørt? Betydningen af nedsat børelse for arbejdsmarkedstilknytning og arbejdsliv.* 2006. 254 s. ISBN 87-7487-823-9. Kr. 248,00.
- 06:23 Jensen, T.G., Schmidt, G., Jareno, K.N. & Roselius, M.: *Indsatser mod æresrelateret vold.* 2006. 185 s. ISBN: 87-7487-825-5. Netpublikation.
- 06:24 Miiler, M.M., Høgelund, J. & Geerdsen, P.P.: *Handicap & beskæftigelse. Udviklingen mellem 2002 og 2005.* 2006. 128 s. ISBN 87-7487-826-3. Kr. 110,00.
- 06:25 Christensen, E. & Andersen, K.V.: *Livsvilkår for børn med familie på danske asylcentre.* 2006. 120 s. ISBN: 87-7487-827-1. Kr. 120,00.
- 06:26 Rostgaard, T.: *Oplysning om demens. En evaluering af Socialministeriets pulje til oplysning om demens.* 2007. 65 s. ISBN: 978-87-7487-829-2. Kr. 60,00.
- 06:27 Bengtsson, S. & Nemli, A.: *Oplevelsen af MST. Forældres, unges og terapeuters erfaringer med Multisystemisk Terapi.* 2006. 136 s. ISBN: 87-7487-830-1. Kr. 140,00.
- 06:28 Stigaard, M.V., Sørensen, M.F., Winter, S.C., Friisberg, N. & Henriksen, A.C.: *Kommunernes beskæftigelsesindsats.* 2006. 113 s. ISBN 87-7487-832-8. Kr. 90,00.
- 06:29 Madsen, M.B., Mortensøn, M.D. & Rosdahl, A.: *Arbejdsmarkedsparat eller ej? En kvalitativ undersøgelse af visitationen af kontanthjælpsmodtagere i ti kommuner.* 2006. 109 s. ISBN 87-7487-833-6. Kr. 100,00.
- 06:30 Rosdahl, A. & Petersen, K.N.: *Modtagere af kontanthjælp. En litteraturoversigt om kontanthjælpsmodtagere og den offentlige indsats for at hjælpe dem.* 2006. 87 s. ISBN 87-7487-834-4. Kr. 65,00.
- 06:31 Deding, M & Jakobsen, V.: *Indvandreres arbejdsliv og familieliv.* 2006. 101 s. ISBN 87-7487-836-0. Netpublikation.
- 06:32 Deding, M., Lausten, M. & Andersen, A.R.: *Børnefamiliers balance mellem familie- og arbejdsliv.* 2006. 139 s. ISBN 87-7487-837-9. Netpublikation.

- 06:33 Hansen, H.: *Time Series of APW-Calculations - Module for Denmark 1994-2005*. 2006. 121 s. ISBN 87-7487-838-7. Netpublikation.
- 06:34 Christensen, E.: *Uledsagede asylansøgerbørn*. 2006. 64 s. ISBN 87-7487-840-9. Kr. 65,00.
- 06:35 Christensen, V.T.: *Hard of Hearing? Hearing problems and working life*. 2006. 49 s. ISBN 87-7487-823-9. Engelsk sammenfatning af rapporten *Uhørt?* Netpublikation.
- 07:01 Damgaard, B. & Boll, J.: *Opfølgning på sygedagpenge – Del I. Kommuner, lagers, og virksomheders erfaringer med de nye regler*. 2007. 116 s. ISBN 978-87-7487-842-1. Kr. 100,00.
- 07:02 Bach, H.B. & Petersen, K.N.: *Kontanthjælpsmodtagerne i 2006. En surveyundersøgelse af matchkategorier, arbejde og økonomi*. 2007. 146 s. ISBN 978-87-7487-843-8. Kr. 110,00.
- 07:03 Sivertsen, M.: *Hvordan virker indsatsen mod negativ social arv? Gennemgang og analyse af 54 projektevalueringer*. 2007. 55 s. ISBN 978-87-7487-844-5. Kr. 60,00.
- 07:04 Jespersen, S.T., Junge, M., Munk, M.D. & Olsen, P.: *Brain drain eller brain gain? Vandringer af højtuddannede til og fra Danmark*. 2007. 64 s. ISBN 978-87-7487-846-9. Netpublikation.
- 07:05 Benjaminsen, L.: *Storbypuljen – Indsatser for socialt udsatte. Ideer og erfaringer*. 2007. 47 s. ISBN 978-87-7487-847-6. Kr. 60,00. Pjece.
- 07:06 Müller, M.M., Havn, L., Holt, H. & Jensen, S.: *Virksomheders sociale engagement. Årbog 2006*. 2007. 178 s. ISBN 978-87-7487-848-3. Kr. 180,00.
- 07:07 Madsen, M. B., Filges, T., Hohnen, Jensen S. & Nærvig Petersen, K.: *Vil De gerne have et arbejde?* 2007. 194 s. ISBN 978-87-7487-849-0. Kr. 175,00.
- 07:08 Nielsen, C., Benjaminsen, L., Dinesen P. T. & Bonke, J.: *Effekt-måling*. 2007. 180 s. ISBN 978-87-7487-850-6. Netpublikation.
- 07:09 Boesby, D.: *At oplyse om demens. Ideer og inspiration*. 2007. 18 s. Netpublikation
- 07:10 Graversen, B.K., Damgaard, B. & Rosdahl, A.: *Hurtigt i gang. Evaluering af et forsøg med en tidlig og intensiv beskæftigelsesindsats for forsikrede ledige*. 2007. 107 s. ISBN 978- 87-7487-851-3.
- 07:11 Thorsager, L., Børjesson, E., Christensen, I. & Pihl, V.: *Metoder i socialt arbejde. Begreber og problematikker*. 2007. 128 s. ISBN 978-87-7487-852-0. Kr. 120,00.

- 07:12 Hohnen, P., Mortensøn, M.D. & Klitgaard, C.: *Den korteste vej til arbejdsmarkedet. En kvalitativ undersøgelse af indsatsen over for ikke-arbejdsmarkedsparede ledige.* 2007. 145 s. ISBN: 978-87-7487-854-4. Kr. 138,00.
- 07:13 Rostgaard, T.: *Begreber om kvalitet i aldreplejen. Temaer, roller og relationer.* 2007. 225 s. ISBN 978-87-7487- 855-1. Kr. 218,00.
- 07:14 Bonke, J.: *Ludomani i Danmark. Faktorer af betydning for spilleproblemer.* 2007. 90 s. ISBN 978-87-7487-853-853-7. Kr. 90,00.
- 07:15 Andersen, D. & Højlund, O.: *Interview med 11-årige. Erfaringer fra et web-baseret pilotprojekt.* 2007. 121 s. ISBN: 978-87-7487-857-5. Kr. 110,00.
- 07:16 Dahl, K.M.: *Udsatte børns fritid – et litteraturstudie.* 2007. 85 s. ISBN: 978- 87-7487-858-2. Netpublikation.
- 07:17 Vinther, H.: *Rundt om forebyggelses- og sundhedscentre. Muligheder og barrierer for udvikling af forebyggelses- og sundhedscentre i Danmark.* 2007. 78 s. ISBN: 978-87-7487-860-5. Netpublikation
- 07:18 Fridberg, T. & Jæger, M.M.: *Frivillige i Hjemmeværnet.* 2007. 97 s. ISBN: 978- 87-7487-861-2. Kr. 90,00.
- 07:19 Høgelund, J. & Larsen, B.: *Handicap og beskæftigelse. Udviklingen mellem 2005 og 2006.* 2007. 39 s. ISBN: 978-87-7487-864-3. Netpublikation.
- 07:20 Larsen, B., Müller M.M. & Høgelund, J.: *handicap og beskæftigelse. Regionale forskelle.* 2007. 65 s. ISBN: 978-87-7487-865-0. Netpublikation.
- 07:21 Jørgensen, M.: *Danskernes pensionsopsparinger. En deskriptiv analyse.* 2007. 238 s. ISBN: 978- 87-7487-866-7. Kr. 198,00.
- 07:22 Benjaminsen, L. & Christensen, I.: *Hjemløshed i Danmark 2007. National kortlægning.* 2007. 159 s. ISBN 978- 87-7487-867-4. Kr. 148,00.
- 07:23 Nielsen, V.L. & Ploug, N.: *Når politik bliver til virkelighed. Festskrift til professor Søren Winter.* 2007. 241 s. ISBN: 978- 87-7487-868-1. Kr. 229,00.
- 07:25 Ploug, N.: *Socialt udsatte børn. Identifikation, viden og handlemuligheder i daginstitutioner.* 2007. 48 s. ISBN: 978- 87-7487-870-4. Kr. 50,00.

SOCIALT UDSATTE BØRN

IDENTIFIKATION, VIDEN OG HANDLEMULIGHEDER
I DAGINSTITUTIONER

Socialt udsatte børn kan være svære at identificere. Ofte er der ikke konkrete tegn på udsathed, men blot en mistanke om, at der kan opstå problemer. Denne rapport samler resultaterne fra fire delundersøgelser på feltet.

Forskningen viser, at det er den langvarige belastning af flere samtidige problemer frem for et enkeltstående problem, der gør et barn udsat. Pædagogerne identificerer især udsatte børn ud fra deres praktiske erfaring. Det kan bl.a. skyldes, at de i løbet af deres uddannelse kun sporadisk stifter bekendtskab med den teoretiske viden, der findes på feltet.

De kommunale handlevejledninger fokuserer desuden mere på pædagogernes indberetnings- og tavshedspligt end på den forskningsbaserede viden om, hvad der gør et barn udsat, og hvilke indsatser der kan være relevante.

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

07:25

50 kr. inkl. moms

ISSN: 1396-1810

ISBN 978-87-7487-870-4

9 788774 878704